

РОЗДІЛ 2 МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 351.84:35.072.2:342.5 (477)

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.5.3>

Будзин Віра Романівна,

кандидат наук з фізичної культури і спорту, доцент,
завідувач кафедри спортивної медицини та
здоров'я людини

Львівського державного університету

фізичної культури імені Івана Боберського

ORCID ID: 0000-0002-4250-9695

ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ СУСПІЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

STATE SOCIAL AND HUMANITARIAN POLICY OF PRESERVATION AND DEVELOPMENT OF PUBLIC HEALTH AT THE CURRENT STAGE OF SOCIAL TRANSFORMATION IN UKRAINE

У статті визначено, що сьогодні галузь охорони здоров'я розглядається як державна система з єдністю цілей, взаємодії та наступністю служб, як лікувальних так і профілактичних, загальною доступністю кваліфікаційної медичної допомоги, реальною гуманістичною спрямованістю. Основним завданням державної соціально-гуманітарної політики в галузі охорони здоров'я є розвиток медико-соціальної активності та установок на здоровий спосіб життя серед різних груп населення.

Обґрунтовано, що сьогодні здоров'я має розглядатися в ще ширшому контексті – як стан організму людини, зумовлений конкретним соціально-економічним середовищем. При такому підході основним показником у визначенні здоров'я людини стає його ставлення до життя, оскільки воно визначає працездатність і рівень соціальної адаптивності в суспільстві, для чого необхідний облік і соціальних параметрів. Такий підхід до понять громадського здоров'я дозволяє визначити можливості розвитку освіти, професійної підготовки та інтелектуального потенціалу населення, детермінувати розміри людського капіталу, трудових ресурсів та збройних сил країни та врахувати перспективи асоціальної поведінки населення та криміногенної обстановки у суспільстві.

Доведено, що фізичне здоров'я уособлює здатність виконувати щоденну роботу та турботу про себе, духовне виражається через психіку людини, а соціальне відображає позитивне ставлення людини до навколишнього світу. Завданням державної соціально-гуманітарної політики є не просто довголіття громадян, а й можливість людини протягом усього життя зберігати працездатність та життєвий тонус. З одного боку, прогрес медичних технологій дозволяє радикально змінити результати захворювань, а з іншого галузева диверсифікація створює умови для суспільної зайнятості особи, яка тією чи іншою мірою зберегла здатність до праці.

З'ясовано, що громадське здоров'я визначається сьогодні як динамічна рівновага організму з навколишнім середовищем, при якому всі важливі підсистеми людського організму дозволяють адаптуватися до природного і соціального середовища, що швидко змінюється. Традиційний підхід до дослідження державної соціально-гуманітарної політики передбачає статистичний аналіз основних показників здоров'я за тривалий період та виявлення динаміки, що відображає тенденції зміни здоров'я населення. Громадське здоров'я не є лише характеристикою людського потенціалу, що визначає економічну потугу країни та динаміку економічного зростання, а й головний компонент якості життя соціуму.

Ключові слова: суспільство, нація, розвиток, державна соціально-гуманітарна політика, життя, громадське здоров'я, людський капітал.

The article defines that today the health care industry is considered as a state system with unity of goals, interaction and continuity of services, both curative and preventive, with general availability of qualification. medical care, with a real humanistic orientation. A structural element of the health care system is the development of medical and social activity and attitudes towards a healthy lifestyle among different population groups. It is substantiated that today health should be considered in an even broader context – as a state of the human body determined by a specific socio-economic environment.

With this approach, the main indicator in determining a person's health is his attitude to life, since it determines the ability to work and the level of social adaptability in society, for which it is necessary to take into account social parameters. This approach to the concepts of public health allows to determine the possibilities of development of education, professional training and intellectual potential of the population, to determine the size of the human capital, labor resources and armed forces of the country, and to take into account the prospects of antisocial behavior of the population and the criminogenic situation in society.

It has been proven that physical health represents the ability to perform daily work and self-care, spiritual health is expressed through the human psyche, and social health reflects a person's positive attitude towards the surrounding world. It is not just longevity that is important to an innovative economy, but also the ability of a person to maintain working capacity and vitality throughout his life. On the one hand, the progress of technologies makes it possible to radically change the results of diseases, and on the other hand, sectoral diversification creates conditions for public employment of people who, to one degree or another, have preserved the ability to work.

It was found that public health is defined today as a dynamic equilibrium of the organism with the environment, in which all important subsystems of the human organism allow to adapt to the rapidly changing natural and social environment. The traditional approach to the study of socio-economic aspects of health involves a statistical analysis of the main indicators of health over a long period and the identification of dynamics reflecting the trends of changes in the health of the population. Public health is not only a characteristic of human potential, which determines the economic power of the country and the dynamics of economic growth, but also the main component of the quality of life.

Key words: society, nation, development, state social and humanitarian policy, life, public health, human capital.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. У сучасному світі домінує цінність життя, а успіхи соціально-гуманітарного розвитку все більше пов'язуються з демографічною ситуацією, яка, у свою чергу, суттєво залежить від здоров'я кожної людини окремо та суспільства загалом. Здоров'я важливе не лише у традиційному його розумінні як громадського здоров'я нації та індивідуального здоров'я кожної людини, а й у сучасному підході до цієї складової людського капіталу, що має на увазі технологічну, гуманітарну та соціальну компоненти [5]. Основною метою трансформації державної соціально-гуманітарної політики є підвищення ефективності використання кадрових, матеріальних та фінансових ресурсів, спрямованих на охорону здоров'я населення.

Громадяни України мають невід'ємне право на охорону здоров'я, це право забезпечується проведенням заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, створення сприятливих умов праці, побуту, відпочинку, виховання та навчання громадян, виробництвом та реалізацією доброякісних продуктів харчування, а також наданням населенню доступної медико-соціальної допомоги. На сучасному етапі державної соціально-гуманітарної політики основними критеріями, що характеризують громадське здоров'я, є народжуваність, смертність, природний приріст, дитяча смертність, очікувана середня тривалість життя, а також захворюваність з тимчасовою втратою працездатності.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання проблеми та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Згідно з твердженнями сучасних дослідників, громад-

ське здоров'я передбачає здоров'я певних груп людей, обумовлене комплексним впливом соціально-гуманітарних, природних та біологічних факторів і характеризується показниками захворюваності, демографії та фізичної розвиненості [1]. Громадське здоров'я уособлює сукупність заходів політичного, економічного, правового, соціального, культурного, наукового, медичного, санітарно-гігієнічного та протиепідемічного характеру, спрямованих на збереження та зміцнення фізичного і психічного здоров'я кожної людини, підтримання її багаторічного активного життя, надання їй медичної допомоги у разі втрати здоров'я.

Проблематика державної соціально-гуманітарної політики стає дедалі міждисциплінарнішою, що захоплює нові галузі досліджень, це зумовлює принципово новий підхід до вивчення громадського здоров'я, що є предметом суспільного аналізу з XIX століття, коли медицина набула статусу філософії життя і здатність встановлювати стандарти саме тому, що отримала можливість підвищувати якість життя і вирішувати практичні проблеми. З огляду на вітові успіхи сучасної медицини виникла необхідність дослідження ставлення індивіда до свого здоров'я у різні періоди життя, і впливу державної соціально-гуманітарної політики на громадське здоров'я через галузь охорони здоров'я.

Мета статті полягає в обґрунтуванні формування та реалізації державної соціально-гуманітарної політики щодо збереження та розвитку громадського здоров'я на сучасному етапі суспільних трансформацій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасний підхід до вивчення

громадського здоров'я вимагає доповнення класичного статистичного аналізу соціологічними обстеженнями категорій населення з різними порушеннями здоров'я, які мають на меті з'ясувати їхні наміри брати участь у громадському виробництві і умови такої участі, з одного боку, та вивчення можливостей інноваційної економіки забезпечити громадську зайнятість таким працівникам з іншого [7]. Сучасна медицина знижує смертність від багатьох захворювань, але збільшує кількість не повністю здорових людей, які охоче продовжують трудову діяльність за наявності відповідних місць застосування праці.

Державна соціально-гуманітарна політика детермінує рівень здоров'я населення, пов'язуючи його з системою охорони здоров'я, але здоров'я та охорона здоров'я не повинні підміняти один одного, інакше пріоритети у сфері медичних послуг будуть обрані неправильно, а ресурси, що направляються, не отримають ефективного використання. Кількість медичного персоналу, лікарняних ліжок та впровадження сучасних технологій лікування впливають не на здоров'я, а на його відновлення, і виникає проблема не просто збереження здоров'я на рівні, отриманому при народженні, а покращення його протягом принаймні репродуктивного та працездатного віку.

Сучасна структура соціально-гуманітарних факторів, що визначають здоров'я, показує, що головним є матеріальна забезпеченість населення, якому за низьких доходів можуть виявитися практично недоступні якісні, переважно платні, медичні послуги. Причини, що контролюють здоров'я на макrorівні, інтегруються в генетичну вразливість нових поколінь, здоров'я яких не покращується протягом життєвого циклу, зниження трудової мотивації через надзайнятість, викликану низькою оплатою праці та домінування економічних цілей розвитку над гуманітарними.

У зв'язку з реалізацією прав людини на здоров'я та лікування виникає питання якості медичної допомоги, високоякісна медична допомога може бути визначена як допомога, яка максимізує благо пацієнта, зважаючи на баланс очікуваних плюсів та мінусів для процесу лікування у всіх його частинах [3]. При цьому охорону здоров'я населення не можна зводити лише до надання медичної допомоги, залишаючи поза увагою питання профілактики захворювань населення.

Сьогодні в Україні об'єктом державної соціально-гуманітарної політики у сфері громадського здоров'я є масові захворювання та групи людей, схильні до них. Здорова людина знаходиться поза увагою охорони здоров'я доти, доки не захворіє,

і соціальна політика у сфері здоров'я спрямована в основному на покращення якості медичного обслуговування, а не на формування санітарно-гігієнічної культури населення та створення умов для оптимальної взаємодії особи та соціальних інститутів у сфері громадського здоров'я.

Відсутність в Україні ідеології громадського здоров'я виражається не тільки у характері юридичного обґрунтування соціальної політики у сфері здоров'я, а й у фінансуванні всього, що так чи інакше з ним пов'язане. Головна небезпека існуючого негативного тренду полягає у його наблизенні до неповернення, після якої підвищити якість населення може бути неможливо, а демографічні втрати зростатимуть. Сучасне українське суспільство дедалі глибше втягується у соціально-гуманітарну кризу, для виходу з якої недостатньо життя одного покоління. Якщо не зупинити цей негативний процес, то він може стати незворотним.

Загальне охоплення послуг охорони здоров'я означає, що всі люди та спільноти отримують необхідні їм медико-санітарні послуги, не відчуваючи при цьому фінансових труднощів. Ці послуги включають весь комплекс основних якісних медико-санітарних послуг, від зміцнення здоров'я до профілактики, лікування, реабілітації та паліативної допомоги, які отримують на всіх етапах життєвого циклу [6]. Для надання цих послуг потрібна наявність належних компетентних медико-санітарних та соціальних працівників, які мають оптимальне поєднання професійних навичок на рівні медичних установ, програм допомоги для місцевих громад, за умови забезпечення їх справедливого розподілу, надання їм адекватної підтримки та створення гідних умов праці.

Стратегія державної соціально-гуманітарної політики відкриває кожній людині доступ до послуг, які дозволяють усунути найсерйозніші причини захворювань і випадків смерті, та гарантують досить високу якість цих послуг, що дозволяє зміцнювати здоров'я тих, кому вони надаються. Захист від фінансових наслідків оплати медико-санітарних послуг із власних коштів знижує ризик того, що люди опиняться за межею бідності, оскільки у разі раптової хвороби їм доведеться витратити всі свої заощадження, продати майно та влізти у борги, зруйнувавши своє майбутнє, а найчастіше й майбутнє своїх дітей.

Суспільства, що забезпечують успішне просування на шляху до загального охоплення послуг охорони здоров'я мають позитив у досягненні інших цілей, у тому числі цілей, пов'язаних із здоров'ям. Громадське здоров'я дозволяє дітям

навчатися, а дорослим – заробляти на життя, допомагає людям вибратися з бідності та забезпечує основу для довгострокового економічного розвитку [2]. Багато країн вже просуваються на шляху до забезпечення загального охоплення послуг охорони здоров'я, незважаючи на те, що пандемія COVID-19 в усьому світі вплинула на реалізацію можливостей систем охорони здоров'я щодо безперебійного надання медико-санітарних послуг.

Незважаючи на спад, зумовлений пандемією COVID-19, усі держави здатні докласти зусиль для швидшого просування до мети загального охоплення послуг охорони здоров'я та зберегти вже досягнуті результати. Урядам країн, у яких послуги охорони здоров'я традиційно доступні та прийнятні за вартістю, стає все складніше задовольняти потреби різних груп населення, що постійно зростають, в умовах збільшення витрат на медико-санітарні послуги. Для забезпечення загального охоплення послуг охорони здоров'я необхідно підвищувати ефективність систем охорони здоров'я в усіх аспектах.

В умовах, коли основну частину витрат на медико-санітарні послуги доводиться оплачувати з власних коштів, незаможні верстви населення часто не можуть отримати багато необхідних їм послуг і навіть багаті можуть відчувати фінансові труднощі у разі тяжкої та тривалої хвороби. Мобілізація коштів із обов'язкових джерел фінансування може допомогти розподілити фінансові ризики, зумовлені рівнем захворюваності у будь-якій групі населення, що є основним завданням державної соціально-гуманітарної політики

Удосконалення охоплення медико-санітарними послугами та покращення показників здоров'я залежить від наявності та доступності медико-санітарних і соціальних працівників та їх здатності надавати якісну комплексну медичну допомогу, орієнтовану на потреби людей. Пандемія COVID-19 наочно продемонструвала неоціненну роль медико-санітарних та соціальних працівників і важливість нарощування інвестицій у цій галузі [4]. Для задоволення потреб у медичних кадрах з метою забезпечення загального охоплення послуг охорони здоров'я необхідно мобілізувати додатково всі можливі ресурси системи охорони здоров'я.

Прогалини в забезпеченні медичними кадрами та задоволенні попиту на них головним чином відзначаються в країнах з низьким рівнем доходу та рівнем доходу нижчим за середній. Згідно з прогнозами, зростання попиту на медичні кадри призведе до створення в рамках глобальної економіки

мільйони додаткових робочих місць за рахунок сектору охорони здоров'я. Державний та приватний сектори повинні спрямовувати кошти на навчання медико-санітарних працівників, а також надання та заповнення фінансованих посад у секторі охорони здоров'я та пов'язаних з ним галузях економіки та господарства.

Пандемія COVID-19, яка на початковому етапі в непропорційно великою мірою торкнулася працівників охорони здоров'я, висунула на перший план необхідність захисту медико-санітарних та соціальних працівників, зріст інвестицій у їхнє навчання та забезпечення зайнятості, а також використання переваг партнерства з метою забезпечення гідних умов їхньої праці [1]. Загальне охоплення послуг охорони здоров'я має на увазі не тільки те, які послуги охоплені, а й те, як вони фінансуються, управляються та надаються. Сьогодні необхідно докорінно змінити систему надання послуг з тим, щоб послуги були комплексними та орієнтованими на потреби людей та спільнот.

Такий підхід у тому числі передбачає переорієнтацію системи державної соціально-гуманітарної політики, щоб медична допомога надавалася в найбільш придатних умовах за правильного поєднання амбулаторної та стаціонарної медико-санітарної допомоги та їх більшої координації. Медико-санітарні послуги, включаючи послуги в галузі народної та комплементарної медицини, що надаються на основі всебічного обліку потреб та інтересів людей та спільнот, сприятимуть розширенню їхніх прав та можливостей і тим самим дозволять їм активніше займатися своїм здоров'ям та брати участь у розвитку громадського здоров'я.

Найважливішою умовою державної соціально-гуманітарної політики у всьому світі є інвестиції у якісну медико-соціальну допомогу, для забезпечення загального охоплення послуг охорони здоров'я потрібні багатосторонні підходи. Підхід, що спирається на систему медико-соціальної допомоги, та підходи з урахуванням усіх етапів життєвого циклу мають винятково важливе значення [3]. Він спрямований на організацію та зміцнення систем охорони здоров'я, з тим щоб люди могли отримати доступ до відповідних послуг для зміцнення свого власного здоров'я і благополуччя в залежності від своїх потреб та інтересів на якомога завчасному етапі в умовах повсякденного життя.

Реалізація державної соціально-гуманітарної політики, що враховує всі етапи життєвого циклу, дозволяє раціонально підтримувати здоров'я людей шляхом задоволення їхніх потреб та

максимального використання різних можливостей на всіх етапах їхнього життя, з тим щоб вони могли мати відповідні фізичні можливості та займалися тим, що вони повною мірою цінують у будь-якому віці, незмінно керуючись принципами, що сприяють забезпеченню прав людини та гендерної рівності.

Спільно зі Світовим банком ВООЗ розробила механізм для відстеження прогресу у досягненні загального охоплення послуг охорони здоров'я за допомогою моніторингу ситуації по обох категоріях з урахуванням фінансового захисту усіх представників у рамках відповідної групи населення, зокрема незаможного населення та населення віддалених районів. Кожна країна є унікальною і може мати власні пріоритети і розробляти свої способи вимірювання прогресу в досягненні загального охоплення послуг державної соціально-гуманітарної політики.

Формулювання висновків і перспектив подальших досліджень в даному напрямку.

Як показала пандемія COVID-19, державній соціально-гуманітарній політиці необхідно невідкладно збільшити обсяги своїх інвестицій, що спрямовуються на здійснення основних функцій громадської охорони здоров'я, тих ключових функцій, які вимагають спільних дій і можуть фінансуватися лише органами державної влади. До таких функцій належать розробка політики на основі фактичних даних, здійснення комунікації, включаючи оповіщення про ризики, та робота з місцевим населенням з метою надати окремим особам та сім'ям права та можливості для більш ефективної підтримки свого здоров'я, регулювання діяльності щодо забезпечення якості продуктів та здорового способу життя на сучасному етапі суспільних трансформацій в Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Батиргарєєва В.С. Основні напрями протидії поширенню дезінформації (на прикладі пандемії COVID-19). *Інформація і право*. № 2 (33). 2020. С. 121–131.
2. Бернс Л. Інновації у сфері охорони здоров'я. URL: <http://www.management.com.ua/interview/int021.html> (дата звернення: 12.11.2022).
3. Бугайчук К.Л. Питання вдосконалення положень чинного законодавства України щодо запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби COVID-19. *Право і безпека*. 2020. № 2 (77). С. 147–155.
4. Бутник О.О., Немирівська О.Я. Особливості публічного управління в умовах світової пандемії. *Право та державне управління*. 2020. № 2. С. 142–148.
5. Великодна М.С. Моделі і методи надання психологічної допомоги під час пандемії COVID-19: зарубіжний досвід. *Психологічний часопис*. 2020. Т. 6. Вип. 4. С. 229–237.
6. Лехан В.М., Слабкий Г.О., Шевченко М.В. Аналіз результатів реформування системи охорони здоров'я в пілотних регіонах: позитивні наслідки, проблеми та можливі шляхи їх вирішення. *Україна. Здоров'я нації*. 2015. № 3. С. 67–86.
7. Мартякова О.В. Перспективи модернізації охорони здоров'я. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2015. № 4 (32). С. 23–30.